

що на народні школи дають. Не бійсь, багато не дадуть! На царя — 12 мільонів з лишнім йде, на солдат 420 мільонів а на всі школи 36 м. Але більша частина з них йде на такі школи, яких нашому братови як своїх ух не видіти ніколи! Хочеш знати ретельно скільки на наші мужичі школи уряд дає? Все-го навсього 3 мільони руб.! 3 мільони на 100 мільонів мужиків: безмало що 3 копійки в рік на брата; візьміть ради христа, бідні мужички, каже цар, по мідному троякови: буде з вас, а то ще розпаскудетесь дуже! Та сеж курам на сміх: навчити ся розуму за три копійки в рік! От се то утружив нам рідненький білий цар! Ну, а сеж по царському та по дворянському розсудку инакше бути не може. А то чого доброго вивчить ся мужик, та ще захоче своїм розумом жити, а то ще — борони боже — і про правду подумає! Його, брат, косолапого, в чорнім тілі та в покірности держати треба, а то не рівний час буває. Хе—хе—хе! може за душу потрусити.....

Ми зо Степаном замовкли.

— Так то, так! — говорив Степан задумавшись. — Працюєш ти — що й мозолі з рук не сходять все життя ніякої відрадности не бачиш; деруть з тебе скільки хочуть, плачеш ти в нужді, ночей недосипляєш, кусня не доїдаєш, б'єш ся, як риба об лід, а з-за чого то все? Лише щоб подать заплатити. А для кого? за що? За ті гроші царі та чиновники всякі живуть, цар пє, гуляє, купці кулаки наживають ся, військо та поліцію наймають, щоб нас же самих, за нашу хліб-сіль, та нашою же рукою бити, та нашу кров з потом пити..... Ех ти, гірке життя селянське! Не вжеж ти ніколи радісне не будеш?... Так то брат, не весело. Ну, що ж підем!.....

Встали ми, забрали шапки і вийшли. Тяжко було на серці. Темні не радісні думки в голові бродили. — Щож так похнюпивсь! озвав ся Степан. Мабуть гірко стало! то-то брат і е..... Ех! Та подожди, прокинеть ся нарід від сну, та скине з своїх терплячих плечей сих пявок панів та кулаків і зажие щасливо співаючи. Тільки памятай Андрію, щоб богатих тоді не було, тому — зарубай собі на памяти — що се скрізь так було і буде, що хто багатий та сильний, той від податків все буде вільний, а всю їх вагу на бідних наложить. Памятай се!